

FELAK SÜRESİ

(سورة الفلق)

Kur'an-ı Kerim'in 113. süresi.

Adını ilk âyetle geçen **felak** kelimesinden alır. Beş âyet olup **fâsıla***sı (ب . د . ق) harfleridir. Nâs sûresiyle birlikte "muavvizeteyn", ihlâs ve Nâs sûreleriyle birlikte "muavvizât" adını alırlar.

Felak ve Nâs sûrelerinin beraber nâzil olduğu konusunda ittifak varsa da Mekkî mi Medenî mi oldukları hususu ihtilâfıdır. Hasan-ı Basrî, Atâ, İkrime ve Câbir b. Zeyd'e göre bu iki sûre Mekkî, Abdullah b. Zübeyr ve Katâde'ye göre ise Medenî'dir. Sûrelerin Medenî olduğunu söyleyenlerin delillerinden biri, Medine'de bir yahudi tarafından Hz. Peygamber'e büyü yapılması üzerine muavvizeteynin indiği yolunda rivayet edilen hadistir (Süyûtî, *ed-Dürü'l-menşûr*, VIII, 687-688; Şevkânî, V, 519). Âlûsî bu rivayete dayanarak sürenin Mekkî olduğunu söyleyenlere itibar edilemeyeceğini ileri sürer (*Râhu'l-me'ânî*, XXX, 278-279). İbn Abbas'ın bir rivayete göre Mekkî, bir başka rivayete göre Medenî dediği de nakledilir (İbnü'l-Cevzî, *Zâdül-mesîr*, IX, 270; Ebû Hayyân el-Endelüsî, VIII, 529). Ancak muavvizeteynin üslûp ve muhteva bakımından Mekkî sûrelere benzerlik gösterdiği görülür. Öte yandan diğer peygamberler için olduğu gibi Hz. Peygamber hakkında da "sihirbaz, sihre yakalanmış" türünden iddiaların ileri sürülmesi, fiilen onun sihre mâruz kalmasını imkânsız kıldıktan başka Resûl-i Ekrem'e yönelik bu tür ithamları içeren ifadelerin Mekkî sûrelerde yer aldığı dikkat çekmektedir. Aslında Resûlullah'ın hayatına dair sahih rivayetlerle belgelenemeyen büyü iddiasına muavvizeteynin Medenî oluşuyla istidlâl edilmesi, delille delilin ispat edeceği konu (medlûl) arasında yer değiştirme gibi metot bakımından yanlış bir işin yapılması sonucunu doğurmaktadır. Buna göre önce Hz. Peygamber'e Medine'de büyü yapıldığının ve muavvizeteynin bu münasebetle nâzil olduğunun ispat edilmesi, sonra da bu sûrelerin Medenî özelliği taşıdığının ortaya konması gerekir. Halbuki bunların hiçbirisi ilmen mümkün olmamaktadır.

Abdullah b. Mes'ûd'un, Kur'an'dan olmadıkları gerekçesiyle Felak ve Nâs sûrelerini kendi tertip ettiği mushafa almadığı rivayet edilirse de (*Müsned*, V,

Râgıb el-İsfahânî felâhı dünyevî ve uhrevî olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra birincisini dünya hayatını güzelleştiren uzun ömür, zenginlik, şeref ve bunların kazandırdığı mutluluk olarak yorumlamış, uhrevî saadeti de şu dört şeyle özetlemiştir: Ölümsüz bir ömür, hiçbir ihtiyaç unsuru taşımayan zenginlik, zillet şaibesinden arınmış bir şeref ve cehil karanlıklarından kurtulmuş bir ilim (*el-Müfredât*, "flh" md.).

Orucun gün boyu rahat bir şekilde tutulmasını sağladığı için sahur yemeğine (*Müsned*, IV, 272; İbnü'l-Esîr, III, 469), ayrıca ezan ve kâmette geçtiği üzere hayrın bekâsına ve ebedî kurtuluşa vesile olması dolayısıyla cemaatle kılınan namaza da felâh denmiştir (Müslim, "Şalât" 6, 12; Tirmizî, "Şalât", 149; Nesâî, "Ezân" 3, 5). Kelimenin sadece günlük başarıyı (Tâhâ 20/64) ve kişinin tedavi sonrasında hastalıktan iyileşmesini (*Müsned*, IV, 427, 430; Ebû Dâvûd, "Tıb", 7) ifade eden bazı kullanımlarına da rastlanmaktadır.

Felâhtan türetilen ve "felâha ulaşan, ebedî saadete eren" anlamına gelen müflih kelimesi Kur'an-ı Kerim'de çoğul şekliyle (müflihûn) bir övgü ifadesi olarak sadece müminler hakkında kullanılmaktadır. Kur'an terminolojisinde genellikle, âhiret hayatında cehennemden kurtulup cennete girmeyi ve Allah'ın rızasını elde etmeyi ifade eden felâh (el-Mü'minûn 23/1; el-Mücâdile 58/22), dünya hayatını gayba iman edip namaz kılmak, kendilerine ihsan edilen nimetlerden başkalarını da faydalandırmak, peygamberlere gönderilen kitaplara ve âhiret gününe kesinlikle inanmak suretiyle geçirenlere (el-Bakara 2/2-5), insanları hayra çağırıp iyiliği tavsiye eden ve kötülüklerden alıkoyanlara, faiz yemeyenlere (Âl-i İmrân 3/104, 130), içki, kumar, şirk, fal ve ezlâm* gibi şeytanî tuzaklardan uzak duranlara (el-Mâide 5/90), zulüm ve haksızlığı irtikâp etmekten kaçınanlara (el-En'âm 6/21, 135; Yûsuf 12/23), malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenlere (et-Tevbe 9/88), Allah'a karşı kulluk görevlerini yerine getirip hayırlı işler yapanlara (el-Hac 22/77), namazlarını huşû ile ve devamlı şekilde kılan, boş sözlerden kaçınıp faydasız işlerle meşgul olmayan, ırz ve namuslarını koruyan, emanete riayet edip ahde vefa gösterenlere (el-Mü'minûn 23/1-10), Allah'ın emirlerine uygun hareket etmeye çalışan ve işlediği günahlardan dolayı tövbe eden kadın ve erkek mü-

minlere (en-Nûr 24/31), kendilerini küfür ve mâsiyet gibi mânevî kötülüklerden arındırmış olanlara (el-A'lâ 87/14; eş-Şems 91/9) vaad edilmektedir.

Hadislerde felâh genellikle "Allah'ın affına ve âfiyete mazhar olma, O'nun rızasını elde etme" şeklinde tanımlanmış (*Müsned*, I, 257; III, 127); Allah'ın birliğine inanıp şirkten uzak duran (a.g.e., III, 492; IV, 341), Hz. Peygamber'in yolundan giden (a.g.e., II, 188) ve fitneden uzak kalabilen (a.g.e., II, 441) müminlerin felâha erecekleri müjdelanmıştır.

İslâmiyet, samimi bir imana sahip olunması yanında inanılan her güzel ve faydalı işin hayata geçirilmesine de önem vermekte, dünya ve âhiret saadetinin iman ve iyi davranış (amel-i sâlih) uymuna bağlı olduğunu kabul etmektedir. Hatta bu bütünlüğün gerekliliğini, ameli imanın bir parçası (cüzü) sayacak kadar ileri götüren mezhepler de olmuştur. Dinin ve dindar olmanın amacı samimi bir imanla birlikte ibadet şekilleri, ahlâk kuralları ve insanlar arası münasebetlere dair dinin sunduğu pratikleri uygulamak suretiyle fert ve toplum hayatının huzurunu sağlamak ve ebedî hayatın mutluluğuna ulaşmaktır. Ancak mutlak kemalin ve bütün erdemlerin kazanılması uygulamada imkânsız denecek kadar zor olduğundan samimi iman sahiplerinin dinin pratikleri alanındaki eksiklerini zamanla tamamlayacakları beklenir. Bunları tamamlamadan âhirette intikal eden müminler ise ya ilâhî affa mazhar olduktan veya bir süre ceza gördükten sonra ebedî saadete lâayık olurlar.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "flh" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "flh" md.; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, "felâh" md.; *Kâmus Tercümesi*, II, 943-944; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "flh" md.; *Müsned*, I, 162, 257; II, 168, 169, 173, 188, 441; III, 127, 492, 496; IV, 272, 341, 427, 430, 435; Müslim, "Şalât", 6, 12; İbn Mâce, "Du'â", 5; Ebû Dâvûd, "Tıb", 7; Tirmizî, "Da'avât", 84, "Şalât", 149; Nesâî, "Ezân", 3, 5; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (Bulak), I, 82-83; XII, 2, 5; XVIII, 135; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 40, vr. 4^b, 487^a, 888^a; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), I, 146, 149; III, 25; IV, 259; İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, III, 469-470; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, II, 34-35; XXIII, 82; XXXI, 193; Kurtubî, *el-Câmi'*, I, 182; XII, 102, 108; XX, 77; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, I, 44-45; III, 237-239; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, I, 136-137; Jean-Yves L'Hopital, "Remarques sur l'emploi du terme falâh dans l'appel à la prière et sa lecture à la lumière des langues sémitiques anciennes", *St I*, LXXI (1990), s. 11-27.





Nesih hattıyla yazılmış Felak sûresi

129; İbn Kesîr, VIII, 549-551; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, VIII, (683) her iki sûrenin de Kur'an-ı Kerim'e dahil bulunduğu hususunda icmâ vardır ve resmî mushaf-larda son iki sûre olarak yer almışlardır (geniş bilgi için bk. MUSHAF; MUAVVİZE-TEYN; Buhârî, "Tefsîr", 113; Kurtubî, XX, 251; Şevkânî, V, 518-519).

Sûreye felakın rabbine sığınma emriyle başlanmaktadır. Felak kelimesi etrafında çeşitli yorumlar yapmak mümkündür (bk. Elmalılı, IX, 6367-6373). Ancak ilk âyetin bir sonraki âyetle bağlantısı hesaba katıldığı takdirde bu kelimenin, kâinatın yokluk alanından bir patlama ile ilk meydana gelişini ve yaratılışını ifade ettiğine hükmedilebilir. Çünkü ikinci âyet Allah'ın yarattığı her şeyin zararından, üçüncü âyet bastıran karanlıkların şerrinden Allah'a sığınmak gerektiğini bildirmektedir. Buradaki "bastıran karanlık" gece karanlığını, zulüm ve cehalet karanlığını, karanlık düşünceleri ve insanın içine çöken, onun iç dünyasını karartan kin, öfke, şehvet ve kiskançlık gibi şeyleri içine alan kapsamlı bir ifadedir. Dördüncü âyet, "düşümlere üfleyenlerin şerrinden" de Allah'a sığınmanın gereğini dile getirmektedir. Bu ifade, fiilen mevcut olup olmaması bir yana, varlığına inanılıp etkileri altında kalınan üfürükçülük ve büyüçlük gibi ruhi etkileşimlerden başka, kötü fikirlerin ve sapık ideolojilerin tesiriyle insanların, içindeki inanç düşümlerinin çözülüp küfür ve ümitsizlik karanlıklarına düşmelerine de işaret etmektedir. Ayrıca âyetin, bir düğmeye basıp bir nükleer sistemi harekete geçirmek suretiyle doğabilecek büyük felâketlere de dolaylı bir şekilde değindiğini söylemek mümkündür. Sûrenin son âyetinde, kiskançlığı tutan hasetçinin

şerrinden Allah'a sığınmanın önemine dikkat çekilmiştir.

Gerek Felak sûresinde gerekse ardından gelen Nâs sûresinde kötülüklerinden Allah'a sığınılacak şeyler bildirilirken önce tabiat kuvvetlerinden, sonra kötü insanlardan, en sonunda da gözle görülmeyen varlıklardan (cin) söz edilmektedir ki burada somuttan soyuta, sakınılması kolay olandan zor olana doğru bir sıralanış dikkat çekmekte, dolayısıyla sığınmanın önemi ve yöntemi öğretilmektedir. Hemen belirtilmelidir ki sığınma yalnız sözle değil gelebilecek zararlara karşı mümkün olan bütün tedbirlerin alınmasıyla gerçekleşir.

Sûrenin faziletine dair Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadise göre Resûl-i Ekrem rahatsızlık ânında ve gece yatağına gireceği sırada İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini okuyup avuçlarına üfler ve elleriyle bütün vücudunu sıvazlardı (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14; Ebû Dâvûd, "Edeb", 98; Tirmizî, "Da'avât", 21). Ukbe b. Âmir'den gelen bir rivayette de Hz. Peygamber'in kendisine şöyle dediği belirtilmiştir: "Ey Ukbe! Sen 'Kul eûzü bi-rabbî'l-felak' sûresini oku; zira Allah'a bu sûreden daha sevimli gelen ve daha belîğ olan hiçbir sûre okuyamazsın; mümkün oldukça onu oku" (*Müsned*, IV, 149, 155; sûrenin fazileti hakkındaki diğer rivayetler için bk. İbn Kesîr, VIII, 550-553; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, VIII, 684-688; Şevkânî, V, 518-519). Bazı tefsirlerde yer alan (mesele b. Zemahşerî, IV, 657; Beyzâvî, II, 629) ve muavvizeteyni okuyan kimsenin sanki Allah'ın indirdiği bütün kitapları okumuş gibi olacağını ifade eden hadis mevzû olduğu kabul edilmiştir (İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*, I, 239-241; Zerkeşî, I, 432).

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "flk", md.; *Müsned*, IV, 149, 155; V, 129; Buhârî, "Tefsîr", 113, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 14; Ebû Dâvûd, "Edeb", 98; Tirmizî, "Da'avât", 21; Hasan-ı Basrî, *Tefsîr* (nşr. Muhammed Abdürrahîm), Kahire 1992, II, 445-447; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman), Medine 1386/1966, I, 239-241; a.mlf., *Zâdül-mesrî*, IX, 270; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Baḥrül-muḥîṭ*, Beyrut 1403/1983, VIII, 529; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), IV, 655-657; Kurtubî, *el-Câmi*, XX, 251; İbn Kesîr, *Tefsîrül-Kur'ân*, VIII, 549-553; Zerkeşî, *el-Burhân*, I, 432; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, İstanbul 1314, II, 546-570, 629; İbn Hacer, *el-Kâfî's-şâf* (Zemahşerî, *el-Keşşâf* [Beyrut] içinde), IV, 657; Süyûtî, *ed-Dürrü'l-mensûr*, Kahire 1314, VIII, 684-688; a.mlf., *el-İtkân* (Bugâ), I, 29-55; Şevkânî, *Fethü'l-kadîr*, V, 518-519; Âlûsî, *Rûḥu'l-me'ânî*, XXX, 278-285; Elmalılı, *Hak Dinî*, IX, 6367-6373.



EMİN IŞIK

FELÂSİFE

(bk. FİLOZOF).

FELÂTUN BEY ile RÂKİM EFENDİ

Ahmed Midhat Efendi'nin

(ö. 1912)

Tanzimat'tan sonraki
alafranga hayatı hicveden romanı.

Ahmed Midhat'ın hikâye olarak tanıtıldığı *Letâif-i Rivâyât* serisi dikkate alınmazsa telif ettiği otuz iki romanı arasında yayın sırasına göre beşincisidir. Rodos'ta sürgünde iken kaleme aldığı diğer kitapları gibi bu da imzasız olarak yayımlanmıştır. On bir bölümden meydana gelen roman Tanzimat devri ikilemini mizahî bir dille anlatır. Konu, esere adını veren iki gencin hemen her bakımdan zıtlıkları üzerine kurulmuştur.

Felâtun Bey alafranga yaşamaya meraklı bir babanın evinde sathî bilgilerle yetişmiş, kıyafet, tavır ve ahlâkî davranışlarına kadar Avrupalılık özentisi taşıyan hazır yiyici bir gençtir. Bir dairede memurdur, fakat işine gitmez, vaktini eğlence ve gezi yerlerinde kumarla ve kadınla geçirir. Râkım Efendi ise küçük yaşta babasını kaybetmiş, önce annesinin, onun da ölümüyle dadısının ihtimamı altında yetişmiştir. Doğu ve Batı kaynaklı diye ayırmadan her ilim alanına ilgi duyar ve eline geçen her kitabı okur. Hemen her alanda bilgi sahibidir; ayrıca Arapça, Farsça ve Fransızca bilir. Bir dairede az maaşla çalışan bir memurdur, özel ders verir, bazı yayınevlerine tercümeler yapar.

Yazar ilk iki bölümde bu gençlerin zıtlığını aileleri, çevreleri ve günlük hayatlarıyla beraber verdikten sonra romanın diğer bölümlerinin her birinde değişik vak'alarla Felâtun Bey'i cahilliği, kibri, müsrifliği, yapmacık nezaketi ve iptilâlarıyla rezaletlere sürükleyecek, gülünç durumlara düşürecek; buna karşılık Râkım Efendi'nin şahsında bilgili, tutumlu, iradeli ve vakur, biraz da Batı'nın olumlu değerlerini benimsemiş bir Osmanlı tipini yüceltecektir. Aslında roman tekniği açısından dağınık görünen bu vak'aları birbirine bağlayan ortak konu da bu zıtlıktır. Böylece Felâtun Bey İngiliz Ziklas ailesinin evinde, ada açıklarındaki kayıkla gezintide, Kâğıthane safalarında kadınlara, genç kızlara davranışlarıyla hep bir skandala sebep olmuş, Râkım Efendi'nin ise itibarı daima yükselmiş-